

значить, що так само спішно будуть розв'язувати в ній важні соціально-політичні справи. І доки дійде до їх розв'язання, можуть бути вибрані всі депутати.

Для уникнення рішень і постанов, які могли-б мати фатальні наслідки для budouчого розвитку Української Народної Республіки або бути просто зметені життям, потрібний постійний найтїснійший контакт між Установчою Радою і населенням. Що такий контакт легко установити, показують вже і тепер численні делегації з найрізноморднішими домаганнями до Ц. Ради. А інтерес до Установчої Ради буде не менший ніж до Центральної Ради.

Не треба, розуміть ся, виключувати себе надїями, що доба великих соціально-політичних реформ взагалі й праця Установчої Ради зокрема перейдуть без серйозних внутрішніх криз. Деякі питання, а особливо земельне питання викличуть при своїм розв'язанню безперечно значний опір деяких частин населення України. Але тим еластичніша мусить бути програма реформ, вироблених Установчою Радою, тим більше простору для розвитку життя і продукційних сил українського громадянства мусять полишити правні форми, вироблені Установчою Радою.

Праця Установчої Ради буде тяжка, але ми вітаємо щиро її початок і сподїваємо ся, що Україна, оборонена від вміщування північної сусідки, перебере всі кризи й піде швидким кроком по шляху свого розвитку.

М. Троцький

Справа скликання Установчих Зборів Української Народної Республіки на Малій Раді.

На вечірнім засіданні 11 квітня Мала Рада обговорювала справу скликання Установчої Ради Української Народної Республіки. З першою великою промовою виступив представник фракції українських соціалістів-революціонерів Микола Шраг, який говорив: Після того, як справа скликання Установчої Ради обмірковувалась на шпальтах майже всіх кравих газет, вона тепер приходить до розв'язки в Центральної Раді. Ся справа настільки важна, що вона мабуть буде мати велике значіння і велику вагу в ході всієї майбутньої історії України, а через те до цієї справи треба поставитись тепер як найбільше поважно. Не можна при розв'язці цієї справи ставати цілком тільки на принципіальний ґрунт, але так само не можна й цілком відкидати принципіального боку справи. В данім разі, можна сказати, з принципіального боку ся справа ясна й не може викликати суперечок. Але не тільки по питанням принципіальности ведуть ся тепер суперечки коло цієї справи. Всі знають, що вибори до цієї Установчої Ради проходили не в нормальних обставинах. З сим усі згідні. Так само відомий всім і той великий абсентеїзм, при якому майже всюди провадились вибори. Зважаючи на всі ці обставини, не можна замикати очей на те, що наслідки виборів не зовсім вірні. Крім того напевно можна сказати, що колиб ці вибори провадились тепер, в більш нормальних обставинах, вони дали-б інші висліді. І се начеб то говорить за те, що вибраної тепер Установчої Ради не слід було-б скликати.

Але коли взяти на увагу всі сучасні обставини, прийде ся сказати, що Установча Рада конче потрібна та її не можна обминути. Колиб згодити ся з деякими фракціями, котрі стоять за те, що треба призначити нові вибори, не відомо ще, чи тепер абсентеїзм поменшив би, чи побільшав би, а в такім разі чи була-б друга Установча Рада більш авторитетною, чи ні. Скорійше можна сказати, що після тих численних виборів, які переведено за рік революції, сей абсентеїзм був би ще далеко більший ніж при теперішніх виборах. Краще вже буде поправити ті самі вибори тим

способом, що де вони не відбули ся, там перевести їх наново, а де відбули ся в цілком неприродних обставинах, там їх скасувати та зробити нові вибори.

За можливе негайне скликання Установчої Ради говорить багато обставин. В першу чергу треба звернути увагу на те, що Центральна Рада, яка мала такий великий авторитет на Україні, тепер поволі через ворожу агітацію большевиків і інших ґруп, через неможливість перевести в життя земельну й інші реформи, а також інші подібні обставини сей авторитет губить. Колиб ми могли з певністю сказати, що Центральна Рада знов може придбати авторитет і стати провідником мас, яким вона була попереду, скликання Установчої Ради можна було-б ще відкласти. Але сього не можна сказати й через те треба сподівати ся, що коли народні маси не матимуть авторитетного провідника, вони можуть стати ще більш анархічними ніж тепер і наш край може впасти в ще більший безлад і прийти до ще більшої руїни, ніж се було досі. Дехто радить Центральну Раду зреорганізувати й думає таким паліативним способом врятувати справу. Але ніякі паліативи тут не допоможуть і підправлена Центральна Рада не може задовольнити тих мас, які потребують чогось цілком нового. Центральна Рада майже зовсім відірвана від народу й, навіть зреорганізована, вона змогла-б жити ще кілька тижнів, може пару місяців, але далі жити не зможе. І який би орган не став на місце Центральної Ради, але коли він не відбиватиме бажань народу, не спиратиметь ся на народ, його чекає та сама доля, що й Центральну Раду... Може й можна було-б оповістити нові вибори до нової Установчої Ради, але де взяти такий орган, який, спираючись на народ і маючи в його очах авторитет, міг би підтримувати лад до цієї нової Установчої Ради. Такого органу нема. Перевести нові вибори та скликати нову Установчу Раду можна було-б хіба за яких місяців 5—6, а до такого речення не могла-б продержатись ніяка установа.

Все се примушує нас сказати, що треба скликати ту саму, а не иншу Установчу Раду. В основі сеї постанови є той „крик землі“, який чути тепер зо всіх боків. На всіх своїх зїздах, у всіх заявах, через усякі депутації селянство домагаєть ся скликання Установчої Ради. Якби ми ще могли сподіватись, що народ не зневірив ся у всьому та спокійно може почекати на нову Установчу Раду, ми на сьому не настоювали-б. Але ми переконались, що у селянства й робітництва на сю справу цілком певний погляд, й через те керуватись тими дрібними порушеннями виборчої справи, які були під час виборів, не можна й ми мусимо згодитись, що Установчу Раду треба скликати.

Інші фракції радять нам скликати Велику Раду з тим, щоб вона ухвалила, чи скликати й коли Установчу Раду, чи ні. Та селянство нетерпляче чекає Установчої Ради й воно певне, що тільки ся Рада переведе в життя всі ті реформи, які проголосила Центральна Рада... Не слід відволікати скликання Установчої Ради, як се зробили большевики, бо яке було-б вражіння у трудового народу після того, як Центральна Рада вже двічі призначала день скликання Установчої Ради, а тепер чогось відкладає? В простих умах се відбило ся-б у таку думку, що Центральна Рада не хоче випускати влади з своїх рук.

Всі об'єктивні дані до скликання Установчої Ради є, потрібне число депутатів до них також є і далі відкладати скликання нема чого. Було-б нечесно перешкаджати вибранцям народу зібратись і приступити до державного будівництва після тих офіційних обіцянок, які давала Центральна Рада.

Отже зважаючи на всі ті обставини, які можуть завадити членам Установчої Ради зїхатись до Києва в найближчі дні, наша фракція радить призначити днем скликання і відкриття Установчої Ради 12 травня нового стилю (на Провідну неділю).

Другу велику промову в оборону скликання Установчої Ради виголосив представник фракції „Бунду“ М. Рафес, який

сказав: Під час большевицького повстання в січні, коли обставини були незмірно гірші й коли не тільки невідомо було, де й чи зможе зібратись Установча Рада, а навіть не знали напевно, де буде продовжуватись сесія Центральної Ради (говорили про Білу Церкву то про Житомир), коли проти скликання Установчої Ради можна було привести багато більше аргументів ніж тепер, ми тут одногосно постановили скликати Установчу Раду. Тепер озброєне повстання проти Центральної Ради приборкано, але не зважаючи на те, становище Ц. Ради тепер більш хистке, ніж раніше було. Се кажемо не тільки ми, про яких кажуть, що ми протидержавна партія, що ми намагаємось дискредитувати українську владу тощо, але й провідні партії, як ми щойно чули... Ми знаємо, що на суверенність українського народу зазіхають деякі сусіди...

— Всі сусіди — поправляє промовця М. Левитський.

Про се можна було б і посперечатись, але я згоджуюсь, що всі сусіди зазіхають. Нехай буде так, відповідає промовець. І крім заграничних зазіхань є ще й внутрішні, з боку чорносотенців і реакціонерів різної масти, які також мають великі апетити на суверенність українського народу... Все се утворило такий склад обставин, що Центральна Рада, як така, майже не існує... Не відомо, які маси стоять за головними фракціями Центральної Ради, й ніхто не має сміливості перевірити се... Коли найвпливовіша фракція Центральної Ради признає, що авторитет Центральної Ради захитався, треба шукати опори в чомусь міцнішому. Установча Рада матиме за собою у всякім разі таку силу, такий авторитет, через який не так легко зважить ся хто небудь переступити, як зважив ся б може переступити через авторитет Центральної Ради. У міжнароднім розумінні Установча Рада як суверенний державний орган важитиме багато більше ніж Центральна Рада та, якби комусь спало на думку зробити замах на суверенність цього органу, се було б зробити не так легко, бо напевно в масах авторитет Установчої Ради буде досить великий і вони б за нею обстали.

Особливо міг би зрости сей авторитет через якого пів року, коли у своїй праці Установча Рада частенько звертала ся б до самого народу, переводячи по тому чи іншому питанню плебісцити. Сим вона перевіряла б схожість своїх думок з думками народу й була б справжнім представництвом цього народу, а не тим суррогатом парламенту, на який з легкою душею можуть зробити замах розумніші й дужчі від нас, що зможуть поставити щось краще від цього суррогату, притім ще скасувавши соціалізацію землі, а може й відновивши панську власність на землю...

Отже тепер ведеть ся боротьба коло цього: реакційні настрої охоплюють усіх і ніхто від них не забезпечений. Ідея суверенності народу захиталась і тепер її треба як найдужче підпирати... Ні в якім разі не можна сказати народови: ми думаємо, що твоя воля не виявлена правдиво на сих виборах і через те треба зробити нові вибори. Сього народ не зрозумів і скаже: „Знаємо! Ви не хочете випускати влади“... Треба перемогти свої власні реакційні настрої й, не йдучи „на ура“, призначити день скликання Установчої Ради. Нехай сама вона як справжній господарь Української Землі розв'яже всі справи...

Представник фракції московських соціал-демократів меншевиків Балабанов говорив також в оборону скликання Установчої Ради: Того доказу, що Центральна Рада згубила свій авторитет, для скликання Установчої Ради за мало. Багато важнішим є той мотив, що саме тепер українському й іншим народам України треба сказати своє слово про те, як їм далі жити. Треба здійснити самоозначення народів. Ще важнішим се є з того боку, що проголошення відкриття Установчої Ради на 12 травня накладе недовуздок на всіх реакціонерів, котрі тепер мріють про заведення диктатури. Колиб вони після цього проголошення й відважились зробити замах на Центральну Раду, по суті се вже був би виступ

проти Установчої Ради. Той аргумент проти скликання Установчої Ради, що вибори переводились в неприродних обставинах, не такий то вже важний, бо завше можна буде перевірити згідність погляду Установчої Ради з поглядом народу на ту чи іншу справу плебісцитом... Крім усього іншого скликання Української Установчої Ради матиме величезне моральне значіння для всіх частин Росії. Коли в інших краях народ побачить сей факт, що в однім краю здійснюється те, за що народ боров ся і чого там на півночі не дають здійснити насильники, се зміцнить віру в те, що Установча Рада не мрія, а дійсність, за яку варто й далі боротись. Се буде великої ваги революційний чинник... І ми як федералісти надаємо цьому чинникові велику вагу.

Представник фракції московських соціалістів-революціонерів М. Зарубин говорив з звичайним для нього останніми часами запалом: Чи буде ся Установча Рада правдивим виразником революційної волі українського народу? запитав промовець. Серед революційної демократії завилась в процесі революції розколина, які поділили сю демократію і вздовж і впоперек... Крім того повстає питання, чи будуть в Українській Установчій Раді підтримувати ті самі гасла, під якими вони виступили під час виборів? Напр. провідна в Центральній Раді партія обстоювала під час виборів ідею федерації, а тепер нам здається, що більшість сеї партії буде обстоювати самостійність, що вже не відповідає поглядам тих виборців, які подавали голоси за сю партію як за федералістів. Ся партія крім федералізму виставляла ще два гасла: соціалізація землі і демократичний мир. Сі гасла тепер треба здійснити, але... тепер тут є єдина дужа влада — німецька — і я не знаю, чи згодиться ся вона проводити і здійснювати сі гасла.

— Член Ради Зарубин, я роблю вам увагу... Ваші слова не відповідають дійсності, — спинив промовця товариш голови С. Веселовський (серед депутатів помітно гамір).

Центральна Рада вже пережила себе і ми думаємо, що єдиним виходом з становища буде заміна цього суррогату парламенту Установчою Радою, — говорив далі Зарубин. Ми однак гадаємо, що скликання Установчої Ради повинно бути зроблене при трьох необхідних умовах: 1) щоб переведено вибори по всій території України, 2) щоб забезпечено цілковиту недоторканість усім членам Установчої Ради й 3) щоб Установча Рада починала свою роботу, коли збереть ся не менше половини всіх депутатів. При сих умовах Установча Рада зможе стати на твердий ґрунт... Промовець заявив, що його фракція буде голосувати за скликання Установчої Ради.

Представник групи соціалістів-самостійників др. Луценко сказав першу промову проти скликання Установчої Ради в такому складі, який пройшов на теперішніх виборах. Сю свою думку промовець підпірав тим, що вибори по більшості пройшли неправильно, бо в них брало участь багато московських салдатів, що в той час пробували на Україні, большевики та всякі чиновники-москалізатори. Такий склад виборців дав багато голосів ворогам української державности, чужинцям взагалі й большевикам зокрема, які будуть і через Установчу Раду проводити ту розбійницьку „соціалізацію“, яку досі проводять на Україні. З другого боку у виборах зовсім не брали участі Українці-полонені, що перебували за кордоном, й українські вояки, що були порозкидані по всіх фронтах, а відомо, що й на однім з фронтів вибори до Української Установчої Ради не відбулись.

— Дехто з меншостей тут дуже прихильно ставить ся до скликання Установчої Ради, але сама ся прихильність уже здається мені підозрілою, сказав др. Луценко.

— Ми говоримо щиріше від вас, зауважив н. с. Гомбарі.

— Придивім ся тільки до тої щирости, — говорив далі др. Луценко, — вона часом, не хочачи, проривається: от і в Рафеса вирвалася була під час промови щира думка, коли він помилив ся і сказав, що Установча Рада буде господарем землі „русской“...

— Держу екзамен... каже сміючись Рафес.

Вкінці промови др. Луценко висловив гадку, що сеї Установчої Ради не треба скликати, а правильніше буде призначити вибори до нової Установчої Ради.

Представник Селянської Спільки Одинець обстоював потребу негайного скликання Установчої Ради, бо селянам уже терпець урвав ся чекати, поки будуть переведені намічені соціальні реформи. Тут говорять, хто брав участь у виборах... Треба не про се питати, а про те, кого вибрано!.. (Оплески). Онде вже говорять, ніби й саме селяне присилають депутації та домагають ся, щоб не переводити соціалізації землі... А хто їх сюди привів, тих селян? Я також можу назбирати таких селян... Навіть з двома десятинками можна піддурити селянина й він буде обстоювати земельну власність.

Гомбарг, представник фракції московських народніх соціалістів, у короткій промові також обстоював негайне скликання Установчої Ради.

В сьому місці проф. Грушевський порушив питання про припинення дискусії про Установчу Раду та про призначення на другий день надзвичайного засідання з того приводу, що по одержаних щойно відомостях бесарабський сойм („Сфатул-Церій“) проголосив прилучення Бесарабії до Румунії. Однак Мала Рада голосуванням ухвалила скінчити справу про Установчу Раду на сїмже засіданню, а надзвичайне засідання призначити другого дня (в п'ятницю) о 6 год. вечора. Після сього дискусія про Установчу Раду відновила ся.

Представник фракції українських соціал-демократів М. Порш виступив з промовою проти негайного скликання Установчої Ради в теперішнім її складі. При теперішніх обставинах Центральна Рада — говорив промовець — не відбиває всіх класових інтересів і не являєть ся ареною їх боротьби. Через те завданням усієї демократії є утворення такого парламентаризму, який дав би можливість усім класам у спільній боротьбі творити нові форми державного життя. Центральна Рада сих вимог не задовольняє й через те повинна уступити місце іншому органу.

Для кожного демократа, що не стоїть на ґрунті за каменілого буржуазного парламентаризму, ясно, що Установча Рада не є єдиною формою народньої суверенності... Проте ми стоїмо за Установчу Раду. Але ми думаємо, що Установча Рада повинна бути скликана так, щоб вона була придатною для виявлення волі всіх тих клас, з яких складаєть ся народ. В сих виборах, що відбулись на Україні, наскільки вони не дали належного представництва, ми не бачимо тих умов... Чим відрізняєть ся ся вибрана в сїчні Установча Рада від Центральної Ради? Крім того вибори не скрізь відбулись. На фронтах виборів зовсім не було й, наскільки наше воцтво було найсвідомішим демократичним елементом, настільки, скликавши сю Установчу Раду, ви позбавите представництва ті найкращі демократичні елементи, які налічують сотні тисяч людей. Через те ся Установча Рада не може бути правдивим виразником суверенної волі народу... Ми стоїмо за скликанням Установчої Ради, але разом з тим Центральна Рада повинна проголосити нові негайні вибори. При теперішніх, порівнюючи, спокійних обставинах сї вибори можна буде перевести за яких 2 місяці й за сеї реченець можна буде скликати нову, повну Установчу Раду...

Тут говорилось про недоторканість для членів Установчої Ради. Але будьте певні, що більшовики сюди не зявлять ся, бо вони й самі добре знають, як вони ставились до чужої недоторканості й народньої суверенності. Вони знають, що маючи суверенність, Установча Рада видасть їх на домагання судових властей яко зрадників і ворогів української державності.

— І дуже добре — зауважив хтось з меншевиків.

А отже, коли вони не зявлять ся, велике число виборців з Чернігівщини й інших місцевостей, де пройшло

багато більшовиків, не матимуть свого представництва... Через усі ті причини фракція у. с. д. стоїть за новими виборами до Установчої Ради, закінчив промову М. Порш.

Далі виступило кілька представників єврейських фракцій, котрі разом з дебатами про Установчу Раду не минули нагоди, щоб посперечатись про свої єврейські справи. Всі сї промовці висловились за негайним скликанням Установчої Ради.

Проти скликання Установчої Ради виступив ще представник української фракції соціалістів-федералістів М. Кушнір і представник „польської демократичної централі“ В. Рудницький.

Янко (у. с. р.) в своїй промові доводив, що Центральна Рада зовсім ще не згубила свого авторитету, як то казали попередні промовці. Крім того сей промовець зазначив, що партія у. с. р. зовсім не відпуралась ідеї федералізму, але вона завше буде оборонятись від того „федералізму“ з приїмусу, який хотіли завести з поміччю штиків московських більшовиків.

Після дебат поставлено на поіменне голосування дві формули: 1) скликання на 12 травня Установчої Ради; 2) признати вибори скасованими та призначити нові вибори на 12 червня. Більшістю 28 голосів, котра складала ся з фракцій у. с. р., меншевиків, моск. с. р. та всіх єврейських фракцій, проти 15 голосів у. с. д., самостійників, соц. федер. і польської дем. централі прийнято першу формулу. Чотири члени фракції укр. с. р. від голосування стримались.

Після голосування деп. Янко порушив питання скликання на 8 травня пленума Центральної Ради, яка б передала свою працю Установчій Раді. Се питання відложено до другого разу.

Засідання скінчилось на початку 12 год. ночі.

(К. „Відр.“).

Анексія Бесарабії Румунією на Малій Раді.

Надзвичайне засідання Малої Ради 12 квітня, зважаючи на виключну його важливість, вело ся у великій залі Центральної Ради. Присутні були майже всі депутати. Хори були переповнені публікою. Головував проф. М. Грушевський. Засідання відкрило ся при загальній напруженій увазі, як читаємо у „Вільнім Житті“.

На трибуні появив ся управитель міністерства заграничних справ М. Любинський. У великій промові схарактеризував він взаїмні відносини між Україною і Румунією, торкнувшись ся і діяльності міністерства заграничних справ. Взагалі після обговорювання в Малій Раді берестейського договору, заявив міністер, сьогоднішнє засідання великої історичної ваги. Український рух, який почав ся, пішов усе вперед, перемагаючи по дорозі численні перешкоди. Раніш думали, що ми далі Київ не підємо, але після кількох актів ми вийшли на широкий міжнародній шлях. Нам і тепер не треба звертати уваги на ті перешкоди, що виникають: „боріте ся, поборете“.

Велика частина міжнародньої роботи випала на долю міністерства заграничних справ. У звязку з берестейським договором міністерству прийшло ся багато попрацювати в питаннях, що виникають з договору, щоб завязати й управильнити відношення з центральними державами. Треба розв'язати питання про поворот полонених, які рувть ся до дому, й подбати про поворот в окуповані місцевости численних втікачів.

В звязку з перебуванням у нас сили чужоземців прийшло ся віддати й їм чимало уваги, але всі сї справи являють ся дрібними в порівнанню з іншою працею, яку зробило міністерство. Ви знаєте, як важливо управильнити наші відносини з Великоросією, Білорусю та Кримом, але найбільш важливе значіння має наше відношення до Румунії. Коли розходить ся про межі України, міністерство заграничних

України, число населення (35—46 мільонів). Коли навіть прийняти цифру 35 мільонів, Україна зайняла б з огляду на своє населення шосте місце між європейськими державами, а друге між славянськими. Далше подана різниця між Українцями й Москалями з огляду на расу, умовий і моральний склад, темперамент, релігійні поняття, мову, пошу, домашній побут, народне життя, народню поезію і музику. Всюди слідна велика різниця, яка вдаряє в очі. Опісля подані окремішності української мови. Згадані тут імена найавторитетніших славістів і етнографів, Шафарика, Мікльошіча, Лавровського, Потебні, Житецького, Нідерле, Шахматова, Корша, Фортунатова, Лапо-Данилевського й т. д. на доказ, що українська мова се самостійна мова, нарівні з іншими славянськими мовами. Зрештою всяка книжна мова, заки стане такою, є наріччем. Підкреслено великі граматичні й лексикальні окремішності української мови. Вистарчить перечитати якийсь вірш Шевченка, щоб запримити сі великі різниці. Доказом сього є й українська література, штука й наука, з якої наведені найголовніші факти. Потім говорить ся про природні багатства України.

Перейшовши до зносин між Болгарією і Україною, сказав проф. Шишманов: „Близькі зносини Болгарії з Україною датують ся ще від X віку. Перші церковні книжки одержували Українці від нас. Староболгарська мова лягла в основу їх тодішньої мови письменства, як се було й на Московщині. Стара київська література повна відписів і запозичень з болгарських літописей, збірників, апокрифів і т. д. Пікаво, що в українській церкві заховали ся до сьогодні старі наші напиви (болгарські напиви), які дожидають ще свого досліду з боку наших музикальних теоретиків. Перша українська церковна єрархія походила з Охриди. Дуже рано стрічаємо між іменами київських князів і болгарські: Борис і ин. По упадку Тернова Евтимій діакон і ученик Цамблак найшов захист у Києві, де довгі роки займав митрополице місце. Від XVI віку почав ся відворотний вплив України на Болгарію. В XVII віці відомого болгарського діяча Парчевича вислав австрійський цїсарь яко посла при українськїм гетьмані Богдані Хмельницькїм. Парчевич без сумніву використав нагоду попросити помочи сильного гетьмана для визволення Болгарії. Козацьким гетьманам завдячуєт ся і великі економічні привилеї, дані в XVII і XVIII віці знаменитим віжинським Грекам, між якими було й багато Болгарів. Хто не знає, що завдячує Болгарія Юрєві Венелїнові? Але мало хто знає, що Венелїн був Українець по національності (з Надь Тибави у підніжжя угорських Карпат). Коли в 40 рр. минулого віку основано у Києві Кирило-Методїївське брацтво, в яким найживішу участь взяв поет Шевченко, болгарському народови дано повне самостійне місце в мріях молодих ідеалїстів про загально-славянську конфедерацію.

„Відомі великі симпатії наших поетів передвизвольної епохи (Л. Каравелова, П. Савейкова, Жінзіфова й інших) до українських поетів і письменників: Шевченка, Марка Вовчка, Квітки Основяненка й инш. Я пробував на иншім місці вяснити ті симпатії не самим спорідненнем душ, але й подібністю окремих середовищ, в яких народжували ся наші й українські поети. Ледви чи є й сьогодні два краї, які представляють такі подібности в суспільнім ладї, як Україна і Болгарія: тут і там нема аристократії, переважає хлїборобське (80 на сто) та дрібно-міщанське населення, з якого, як і у нас, вийшла ціла українська інтелїгенція. Коли говоримо за вплив України на Болгарію, не треба забувати великих заслуг для нашої культури Драгоманова, найпоследовнішого ідеолога українства. Він був кілька літ професором нашого університету та спочиває в Софї.

„При таких інтимних звязках в минулім чи можемо мати сумнів щодо будучини? Дійсно Україна зайнята передовей своєю консолїдацією. Вона зверне правдоподїбно в першій мірі увагу на своє військо, головну запоруку й політичної самостійности. Тут крім того певний успіх, бо традиції за-

порозьких козаків, які представляли ще в XVII ст. найкращий зразок демократичної військової організації, ще не вмерли в українськїм народї. Україна повинна управити й свої економічні та торговельні зносини з союзними державами. Рівнобіжно з тим без сумніву піде й управиттєнне шкільної справи на Україні. Тут є ще досить роботи, заки не здогонить ся страченого наслідком насильницької русифікаційної політики. Колись в XVII ст.—по свідочствї чужих подорожніх — майже всі козаки вміли читати й писати. В XIX ст. Українцям заборонено мати свої школи“.

Далше говорить ся про драконський указ з 1876 р., про наслідки того, які виявляють ся в безграмотности, й про ролю українського Лемонту в Галичині у відродженню України. Вкінці проф. Шишманов зайняв ся питаннем болгарських колоній на Україні та сказав: „Повна воля, яку гарантує Україна меншостям, дає менї право вїрити, що багато направить ся і в численних колонїях на Україні. Ми маємо там тисячі й тисячі наших добрих Болгарів, котрі могли б стати добрими посередниками між нами й Українцями. Чому маємо їх тратити? Та й багатомільонова держава не має потреби винародовлювати порівнюючи малий процент свого населення, щоб побільшити своє число. Тому, що сама страждала від гнету найбезогляднішої винародовлюючої політики, Україна без сумніву буде толерантна супроти наших болгарських колоній незалежно від питання, які з них зостануть ся остаточно під її властю.

„Я зрештою лишаю ся з твердим переконаннем, що Болгарія і Україна мають всі умовини будучої близької приязни. Нехай зростають і симпатії, які щасливо істнують між обома народами, але й дбаймо, щоб не дати й найменшої причини до сумніву про наші теплі почування“.

* * *

*Хай тинє світ—Пилат холодний,—
Аби ти, Страднице, жила!
Аби в просторах дух народній
Замаяє крилами орла.*

*А ти... біжи! Біжи в кайданах,
Як чайка, вши ся тут і там...
Сама в огні, в кривавих ранах,
На рани других леи бальзам.*

О. Олесь.

(„Лїт.-Науковий Вісник“ за листопад і грудень 1917 р.)

Памяти дорогого товариша, що став жертвою большевицького варварства.

В одеській щоденній газеті „Вільне Життя“ з дня 12 квітня, ч. 11, читаємо: „Суд над Іваницьким“ (Чого ви на нього дивите ся?!). Минуло два дні, як світлої памяти товариша-борця, Іваницького, заарештували кати-большевики й увязнили у вугільну яму панцирника „Сіноп“. Коли по телефону з пароуплава „Алмаз“ член так званого революційного трибуналу запитав матросський комітет голову його Суковського: „Що робити з арештованим гайдамаком, здаєть ся, родичем „буржуя контр-революціонера“ Поплавка, Іваницьким, який зараз сидить у ямі на „Сінопі“, відповідь була така: „Чого ви на нього дивити ся, хутко розстріляйте!.. „Соціалїсти“ витягли з ями засудженого наказом по телефону на смертну кару, попередзу запитавши: „А чи хочеш ще жити?“, на що покійний відповів, певно гадаючи, що його випустять на волю: „А хто не хоче жити!..“ „Так ось тобі, — живи...“ І залунав вибух з револьвера. Повалилось тіло... Полила ся свята кров... А далі—хвиля морська прийняла тіло борця за кращу долю покривджених“.

Швидкий і простий варварський приказ якогось кривавого голови „революційного“ трибуналу пана Суковського,

вибух з револьвера невідомого ката большевика й не стало для большевиків, здається, родича (!) „буржуя контр-революціонера“, а для України добре відомого з давніх ще часів, з часів самого початку розвитку революційно-українського руху, борця за волю і щасте українського народу, незабутнього Грицька Іваницького.

Не стало Того, хто з молодих ще літ, зрозумівши безправне становище свого народу та його тяжку невільницьку долю, віддав ся душею й тілом, всією своєю істотою тій святій боротьбі, яка ранше чи пізніше закінчить ся побідою і принесе робочому людови волю і щасте.

Не стало Того, що вже біля двадцяти років серед нужди й поневіряння та страшних поліційних переслідувань, так знаних за царських часів, ніс тяжкий хрест у боротьбі з дужими сього світу, щоб вибороти для свого робочого народу кращі умови життя.

Не стало Того, що жив лише для того, щоб як найбільше прислужити ся справі визволення українського народу, щирим і вірним сином якого уважав себе, не зупиняючи ся ні перед якими перешкодами й труднощами.

Не стало Того, хто ціле своє життя болів душею і тілом, страждав за своїх темних братів-грецькоїв і шукав тих найпевніших шляхів, які ведуть робочий народ України й цілого світу до повного політично-національного й соціального визволення.

Не стало Того, для кого в боротьбі

„За волю народа,

За його права

Не страшні кайдани,

Солодка тюрма“,—

які саме рядки яко свого роду мотто своєї невиспучої діяльності вписав на фотографічній картці, яку дав на спомин своєї партійній товаришці.

Небіжчик належав до тих дорогих громадських одиниць, яких тепер є дуже мало, а яких так дуже потребує наш кровю политий Рідний Край, наша змучена, пошарпана злими ворогами Ненька-Україна.

Знають Небіжчика з найкращого боку майже всі товариші, що вкінці минулого й початку сього століття високо й чесно піднесли революційно-український прапор в рядах знаної Революційної Української Партії, яка свого часу (1905 р.) перетворила ся в Українську Соціалдемократичну Робітничу Партію і видала нам таких громадських діячів, як Винниченко, Петлюра, Порш, Ткаченко й багато ин.

Я особисто познайомив ся з Небіжчиком років п'ятнадцять тому на нелегальних зборах лубенської організації, на яких він виступав з рефератом про потребу поширення організаційної діяльності також на села. Після того довший час я мав з ним партійні й особисті зносини. Зустрічав ся ще в Лубнях, бачив ся і бував у нього в Полтаві.

Зараз уявляю його собі й наче живого бачу, а поміщена нижче його фотографія, що зберігла ся в одній партійній товаришці його, котра перебуває тепер у Відні й радо дала її для приміщення у „Вістнику“, ще більше доповнює уяву. Росту середнього. Обличчя з тоненькими виразними рисами. Очі глибокі, мрійні. На вустах завжди приємна не то скептична, не то лагідно-гумористична усмішка. Вдача лагідна, спокійна. Говорив поволі, дуже гарно й переконуючо. Любив жартувати, але під час роботи його не впізнати було після жартів. Робив усе, що тільки потребувало ся, не перебіраючи, аби лише був переконаний, що його праця принесе якусь користь. Національна свідомість, любов до свого робочого народу й організаційний хист мав надзвичайний. Працював без утоми всюди. Писав і друкував на гектографі відозви, прокламації й цілі брошури, розповсюджував революційну літературу, брав участь у видаванню нелегальної партійної газети, їздив з метою агітації й організації селян і робітників на села та міста. Товариш Колоша (таке було конспіративно-партійне прізвисько Небіжчика) бував усюди і скрізь

і всюди його любили й поважали. Сьогодні збори робітників, завтра просять його на село, позавтра якась конференція або зїзд — всюди т. Колоша або присутній або дає практичні й інші вказівки.

Походив Небіжчик з священничої родини, яка свого часу жила в м. Барішівці, на Полтавщині. Учив ся він в полтавській духовній семінарії саме в ті часи (1899—1901 р.р.), як там учні-Українці обєднали ся були в досить міцну й поважну нелегальну українську громаду, котра з надзвичайною енергією і молодечим завзяттям та святою вірою в свої тоді ще не зовсім виразні соціалістичні ідеали взяла ся до праці. Житте тої громади тоді просто кипіло. Політичні реферати, агітація поміж товаришами-семинаристами, писання в помешканнях семінарії прокламацій на гектографі, політичні суперечки і т. ин. не вгавали.

Отут саме Небіжчик і почав свою громадську політичну роботу. Тут він докладав своїх рук до всього. Працював іноді день і ніч, не знаючи втоми. Де найбільше було небезпеки, де найтяжча була робота, там „мусів“ бути Небіжчик. Тут виробляв ся у його політичний світогляд, тут він студіював соціалістичні науки. Тут він разом з т. Петлюрою і ин. товаришами міркували над тим, яким саме способом найкраще й найскорше прийти до зруйнування остогидлого царсько-деспотичного державного устрою й визволення свого народу з політично-національного й соціального поневолення.

З часом шпигування й переслідування на початку лише шкільного начальства, а потім і шпигів та жандармів дійшли до того, що молодих революціонерів викинули з семінарії на вулицю. Поміж ними був і Небіжчик.

Від того часу починаєть ся страшне матеріальне бідвання майже всіх членів молоді громади. Молодики без усякого життєвого досвіду й матеріальних засобів опинили ся в найскрутнішій положенню. Але вони не падали духом. Почали давати платні лекції, організували „голодну комуна“, бігали на лекції й разом з тим готували ся до свідомства зрілості. Кожному хотіло ся добити ся й до університету. Енергія молодиків не покидала й вони майже не журили ся, що частенько вся „комуна“ голодувала, не мала відповідної одіжі. Все то для них була дрібниця, а надто Небіжчик любив був кепкувати зі свого „чудового“ становища.

Нарешті прийшли й арешти. Панове жандарми добре стежили за кожним кроком членів „комун“ й, хоч вони дуже хитрили, та не могли так ухитрити ся, щоб цілком сховати ся від ока сих „архангелів“. Небіжчика, як інших його товаришів, то арештували, то випускали, то знову арештували, висилали, віддавали під догляд поліції і т. ин. Він уже був так звик ся з сям, що як довший час його не чіпали жандарми, просто дивував ся. Варто зауважити ще одну-характеристичну рису. Небіжчик так навчив ся був утікати з очей жандармів, що іноді їм дуже тяжко вдавало ся зловити його.

Розумієть ся, що по революції 1905—1906 р.р. переслідування доходили до надзвичайних розмірів, тим більше, що Небіжчик ніколи не міг сидіти, склавши руки. Він очевидно виступав усюди, як тільки бачив потребу сього. В м. Барішівці тільки завдяки йому не було жидівського погрому. Деякі селяне ще й тепер згадують, як панич їхнього попа відвернув селян від тяжкого злочину. Промовляв він, кажуть, так гарно й щиро, що ніхто не посмів сказати йому щось противне. А як скінчив говорити, аж вклонив ся нам. Кам'яні серця й ті зворушили ся“.

Попасти до університету пощастило Небіжчикови вже в часі теперішньої війни. Як подають газети, він навіть уже скінчив університетську науку.

Як виникла торішня революція, Небіжчик прибув до Києва, щоб тут разом зі своїми старими і новими товаришами стати до тої великої творчої праці, яка вже прчвела до того, що Україна стала вільною самостійною Народною Республікою, щоб віддати усі свої сили й знання на користь

рево порозтягали по дворах. Манеж у кіннім заводі також поруйнували. Словом на тім місці, де так чепуренько лежала економія, з гарним панським будинком, з садом, тепер зісталися самі руїни, що наводять сум. Всіх коней з заводу й економії обраний на сході комітет розпродав, а вторговані гроші роздано тим селянам, котрі були на війні.

Задумували люде розграбити й другу сусідню економію, але земельному комітетови якось удалося врятувати її. Цукроварний завод також урятовано, хоч правда, за зиму під час вироблення дуже багато цукру розкрали ті, що ходили на роботу. Інші села також не зісталися позаду. Большевицьке гасло, що тільки тоді можна бути певним, що бувше панське добро буде народнім, коли народ сам його негайно забере собі до рук, добре всі перейняли від повернувших з фронту „товаришів“. Скрізь говорили, що зло треба виривати з корінем, отже й панське добро так забирати до своїх рук, щоб на місці економії не лишилося і сліду. Мовляв: „треба геть чисто винищити панське гніздо, щоб коли пан не буває вернеться, то вже йому ніде було-б притулити ся“.

Аж ось у Києві запанували большевики. По тих селах, де до того часу ще економії не були пограбовані, тепер закипіла робота коло руйнування сього. Мені доводилося проходити пішки по шляху з Білої Церкви на Рокитну та я був серед широкого поля дуже здивований характеристичним звуком, який чуємо, коли рубають товсте сухе дерево. То аж у двох місяцях селяне розбірали панські будинки й стук від того чути було на цілі верстви.

В сю пору села перебували, можна сміливо сказати, без жадної власті. Розбещений люд нікого й нічого на світі не боявся. Міліції мов не стало зовсім. Було таке, що як стемніло, то небезпечно було вийти не то що на вулицю, а навіть і з сіней. Кожної ночі стрілянина з рушниць була така, що людям, котрі дійсно були на позиції, здавалося, немов се вони знову туди попали. Стріляли всі разом і поодино. Іноді чути було вибухи від ручних бомб. Був випадок, що в сінях підстрелено одну жінку саме тоді, як вона виходила з хати. Озброєні ватаги розбишак робили напади по всіх правилах стратегії на хуторах (столипінських); наступали „рідкими й густими ланцюгами“.

Але ось пішла чутка, що большевики вже втікають з Києва, а коло Білої Церкви їх розбито й ще десь поблизу також. Стали казати, що на Україну йде багато Німців, яких покликано наше Правительство на поміч в боротьбі з большевиками. Свавільна частина людей не вірила сьому: все казала, що то не німецький народ іде, а буржуї—вкупі з нашими буржуями, передягненими в гайдамацьке убрання. З Сняяви подано заклик по околицьніх селах, щоб „товариші гарнізувалися“ (себто організувалися), щоб вигнати німецьких „буржуїв“. Навпаки, статочні люде чекали, щоб уже скоріше являлася така тверда власть, щоб чути було, що вона має силу карати злочинців.

Аж ось після снінявської трагедії (коло Рокитної, де нашим козакам і Німцям довелося боятися забирати у селян зброю) порозсилали по селах від команданта Рокитної строгий наказ—в назначений час здати всю зброю, у кого з селян яка є. В кожнім селі знесено і здано коло 200 рушниць. Дехто каже, що се ще не все, але й так наслідки чудові. В селах тепер можна жити й стало тихо, спокійно. Кращі люде почали вже помалу брати ся за діло, бо раніш так були вони стерроризовані, що не сміли навіть і свого голосу піднести.

На Полтавщині, тікаючи, руйнували большевики на півдні залізницю. Зруйновано всі мости від Гребінки до Полтави, а навіть далше. Большевики проголосили донецько-криворізьку республіку з правительством в Катеринославі. Головнокомандуючим військами сеї республіки назначено Антонова, який для того змінив своє прізвище на Авсієнко. При нїм зосталася частина Чехо-Словаків, які сформували червонечеський полк. Ненадійні на думку большевиків Чехо-

Словаки виїхали з французькою місією до Владивостоку. Чехо-словацьке військо ставить ся вороже тільки до Німців, а з Українцями бити ся не хоче, як доносить київське „Відродження“.

Кореспондент тої самої часописи повідомляє: Як тільки большевицькі банди вступили в Лубні, зараз же вчинили террор. Демократія, як офіційна, так і неофіційна, розбігла ся хто куди. Большевики назначили свого команданта Наталуху, котрого вони через тиждень розстріляли за не правдивий поділ добутих „революційними засобами“ майна і коштів, а головно за те, що Наталуха дозволив собі ходити в українськїм убранні. Згодом большевики скликали повітовий зїзд, на котрім утворили свій виконавчий комітет совітської влади під назвою „мала рада“. Після того, як большевики отримали вістку про умови миру з Німцями, які домагалися демобілізації червоної гвардії, в їх стані почався розгардіяш, метушня: вони бояли ся за свою долю і, щоб використати останню хвилину свого розбишачього панування, наклали на місто Лубні (буржуїв) 200.000 карбованців контрибуції для утримання, як вони казали, червоної гвардії. Після того, як українсько-німецькі війська увійшли в Київ і наші війська дійшли до Гребінки, большевицькі банди втікли до стації Ромодан, але на другий день повернулися назад і почали розстрілювати українську інтелігенцію. Так вони розстріляли міського голову Кирсту, начальника охорони міста Лубень Яблунівського й інших. Через деякий час прибули до Лубень гайдамаки—полк Гордієнка під керівництвом п. Петрова. Сей полк дав спокій і лад пригніченому та збентеженому большевицькими бандами громадянству Лубень.

Як пишуть до „Боротьби“, важкий час держав Ромен на протязі 2—7 марта. Населення було страшенно стерроризоване червоногвардійцями й бандами грабіжників. Розстріляли почали приймати звичайний характер. Розстрілювано людей, які хоч яке небудь відношення мали до українського руху. Розстрілювано „без розговору“ всіх, хто не вгодив ся. Так розстріляно одного старого вчителя тільки за те, що мав прізвище „Гайдамака“, розстріляно козака Богданівського полку й офіцера, який тікав з німецького полону до Кременчуга, хоч ніяких причин до розстрілу не було. Одно слово незадоволення викликало бійку й розстріл.

Населення настільки було перелякане частими вибухами по вулицях, що й серед білого дня на вулицях було порожно. В останні дні брали у громадян усе, що тільки попадалось під руки. Реквірували коней, нічого не плачучи. Робили труси з бійкою та брали, що подобалося. На вулицях дуже багато було паних і були випадки стрільби по вікнах. 5-го марта оповіщено мобілізацію на боротьбу з „гайдамацько-німецькими бандами“. Але селянство, зібравшись коло 500 чоловіка, зажадало того, хто видає сей розпорядок, і категорично заявило, що воно нікуди не піде. До совіту почали ставити ся дуже ворожо. Так мобілізація і не відбулася, всі пішли до дому. Під час вступу Німців населення Ромна зітхнуло вільнійше. Німці вступили в ніч на 7 марта. Ранком город мав урочисто святочний вигляд. По вулицях були натовпи людей. Настав спокій. 8 марта урочисто ховали розстрілених Українців. На похороні була величезна сила людей.

Під час панування в Ромні большевики роздали людині багато зброї. Як Ромен взято, большевики розбігли ся по селах. Провідників большевиків у Ромні арештовано. Большевики притихли. Зразу не вжито заходів, щоб відібрати від населення зброю. Скоро большевицьких провідників випущено. Тоді большевики рішили, що їх боять ся, і стали виявляти свою діяльність. По селах лишили ся большевицькі банди. Німці зайняли тільки видатнійші міста. Банди грабіжників бродять в хорольськїм, лохвицькїм і кобеляцькїм повітах. По визволенню Полтави населення міста успокоїло ся. Приїхав губернський отаман Кудрявцев. Большевики, поки-

даючи Полтаву, забрали з банків капіталістів великі грошеві суми. Хліб вивозили безустанно. Провідники большевиків покинули Полтаву неділю раніш. Багато харчів udało ся задержати в дорозі. Покидаючи Полтаву, кілька разів стріляли всі разом. Убито кількох людей. Проголошена большевиками мобілізація не вдала ся. Мобілізація коней також не мала успіху. Ніхто не привів коней. Потяги з Полтави поки-що не ходили. Київські потяги доходили зразу до Ромодану. Через 10—15 день сподівали ся мости налагодити. Українсько-німецькому війську, яке наступало на Полтаву, довело ся від Ромодану йти 4 дні пішки до Полтави. Почта й телеграф zostали ся цілими й їх зараз пущено в рух. Вільне козацтво Полтавщини завзято допомагало українсько-німецькому війську бороти ся з большевиками.

На Чернигівщині в Ніжині залишили ся на кілька міліонів ріжного військового майна, починаючи від гармат, автомобілів (біля 100), оптикарських запасів і кінчаючи сільсько-господарськими машинами до тракторів включно. Залишила ся і велика артилерійська ремонтна майстерня, при якій знаходять ся величезні склади ріжних металів, цвяхів і інших дуже коштовних річей. Майно се гинуло, як доносили до „Нової Ради“, без огляду та його розкрадували на всі боки замість зберегти його на користь України.

З сосницького повіту повідомляло київське „Відродження“, що большевики запалили село Шаболин. Воно горіло 3 доби. На село Негаївці большевицький відділ наклав контрибуцію в 500 карбованців. В тих повітах, де ще залишили ся большевики, вони забирали у людности хліб, одіж, худобу та все се вивозили на північ. В повітах новгород-сіверським, суразьким та мглинським йшла примусова мобілізація.

Про часи панування большевиків у Катеринославі пише „Робітнича Газета“ так: Ніодин з городів окупованих з далекої півночі бандами червоногвардійців мабуть не переживав того, що випало на долю Катеринослава. Того, що творило ся там, ні в яким разі не можна передати на папір, се суцільний кошмар. Коли совітська влада й анархізм, котрий розвинув ся до максимуму, маючи ґрунт безробіття, панували, то се всеж-таки не було таким страшним, порівнюючи з моментом приходу т.зв. української совітської влади „цікуки“, бо раніш хоч і проявляв ся терор, але сі банди, котрі творили його, складали ся з місцевих сил, яких виховували свої авантюристи та в скрутний час під впливом інших соціалістичних партій можливо було їх стримувати й терор проявляв ся не у всій своїй широті, але з приходом „цікуки“ прийшла й караюча експедиція, котру привів бувший у. с. д. військовий народній секретарь Неронович, і центр промисловости України став центром грабіжів і убійств, звідкіля остання братія брала приклади для утворення такого ладу також в інших місцях. Населенню стало ясно, що то були квіточки, а ось де ягідки. Коли раніш горожанин жахав ся ріжних вчинків і навіть инколи пробував протестувати, тепер все переживало мовчки й зустрічаючи на вулиці озброєного червоногвардійця, обличчям і очима прохало пощади, та хіба могло инакше що небудь робити? Безумовно ні, бо треба було тільки відкрити рот, як зараз же приставляли до стінки.

Місто зовсім замерло. Крамниці зачинено, стрілянина з рушниць, кулеметів, гармат, вибухи бомб не переставали ні в день ні в ночі, будинки обліплено відозвами й ріжними оголошеннями, в котрих нічого такого не було крім тільки смерти всім і, прочитавши її, кожен тікав, як опечений. Про ревізії й труси, коли замість того, щоб шукати зброї, шукали грошей та взагалі забирали все, що тільки попадало ся під руки, так про се нічого й говорити, се цілком нормально й навіть ніхто не звертав уваги. Газети всі закрито й панувала одна тільки большевицька преса. „Наше Слово“, орган у.с.д., закрито за „чорносотенну гайдамацьку“ агітацію і ні під якими назвами й редакцією виходити не могло. Друкарню, котра згодила ся-б його друкувати, загрозили сконфіскувати.

На всеукраїнським зїзді совітів, який вони уважали за Установчі Збори, витворила ся зовсім неможлива атмосфера. Представникам фракції опозиції не давали спроможности балакати й, коли хто з них ставив репліку, підсакували матроси й заявляли, що коли буде ще один вигук, будуть всі виведені й розстріляні, хоч правда, теж саме було й президії за те, що вона не зажме гайдамаків у кулак. Більшість промовців на зїзді придержувала ся закликати зробити вартоломіївську ніч над гайдамаками, себто над у.с.д., й сі заклики мали свої наслідки, бо з 95 нашої фракції залишило ся під кінець тільки 40, а останні з переляку повтікали геть з Катеринослава. Наше перебування покращало після розколу між большевиками й лівими с. р., коли вони гризли ся поміж собою як собаки, докоряючи один другому, а ми посміювали ся мовчки, не пускаючи ані пари з рота.

Земельне питання зовсім не обмірковувало ся, а тільки взагалі, як і скрізь, автоматично підіймали ся руки та через два дні, прийнявши резолюції, спішили збирати ся тікати. Безумовно инакшого виходу для них не було, бо одержано відомости про наступ українського війська, а вони зовсім не вірили в своє, бо військовий секретарь Неронович добре схарактеризував його, сказавши, не криючись, що совітського війська нема, а є тільки банди, банди й банди.

Тікаючи, вони проявляли свою здатність робити ревізії або грабіжі. Вивозило ся все, що тільки попадало ся під руки: гроші, процентні папери, машини до писання, меблі, одіж, ріжний крам, шкіру, цінні метали з заводів і т. ин. Взагалі ні перед чим не спиняли ся, навіть забирали гроші професійних союзів, союза інвалідів, громадських організацій й от, коли всі інваліди прийшли до совіту й сказали: хоч добийте нас, а хоч поверніть гроші, їх зустріли вистрілами з рушниць і кулеметів (є ранені й убиті) та після переговорів згодили ся дати частину тільки не грішми, а награбованим шкіряним товаром.

Куди-б ви не пішли, скрізь чути одно: „І коли то прийдуть оті розбійники гайдамаки та Німці, хочби дали на хвилинку спочити. Правду казали, що Центральна Рада буржуазна, бо там, де живе буржуазія, то вже давно вивозили й там порядок і спокій кажуть, а тут, де живе голота, хоче помцати ся, мов знали, що раніш робили“. Взагалі освітлене блідне перед дійсністю, пише автор „Андрійко“.

Про інтернаціонально-правний захист недержавних народів і національних меншостей.

(Знахідки до національної проблеми).

Національна проблема належить до тих пекучих і невідложних справ, котрі, опинивши ся з початком війни на черзі дня, потім вже не зійшли з його політичного порядку. На жаль се зацікавлення національною проблемою не скрізь і не завжди щире. Воно очевидно не однакове серед державно-пануючих і недержавно-поневоленних народів. Коли для сих останніх се справа життя, від такого чи иншого полагодження котрої залежить їх національне існування або занепад, для перших се здебільшого тільки „неминуче лихо“, злочинний замах на їх державну суцільність, на історично витворений їх панський „стан посідання“, словом, вельми неприємна річ, яку-б вони найрадше запропастили в нетрах компромісу або як небудь здихали ся без великої шкоди для свого державного фетишизму. Отже не диво, що про національну справу під час війни багато пишеть ся й ще більше демагогічно говориться ся, але нічого не робить ся для фактичного її полагодження.

Ми на иншій місці докладніше обговоримо сю цікаву появу в літературі про національну проблему. Тут вистар-

чить саме сконстатованне цього факту та його очевидно дуже сумних наслідків задля реального розв'язання актуальних і пекучих національних справ. Не трудно бачити, що головною причиною сеї патологічної стагнації в теоретичнім трактуванню національної проблеми є головно вище згадана суперечність щодо неї серед державних і недержавних народів, цілком протилежно заінтересованих щодо фактичного її полагодження.

Коротко кажучи, се дуже фатальний антагонізм між державою та нацією взагалі, висловом якого є майже столітня боротьба між політичними спробами націоналізації держави та примусового удержавлення поневоленних народів під чужим державним дахом. Коли заходи XIX стол. біля державної перебудови Європи в дусі національного принципу зустріли ся з фактично майже непереможними перешкодами (у зв'язку з чималою ролюю географічного й економічного чинника в державній будові), сі спроби потім пішли в протилежним напрямі втворення національної суцільності й єдності шляхом примусової асиміляції недержавних „окраїн“ і „інородців“ (напр. у царській Росії, на Угорщині, в Німеччині).

Не тяжко дошукати ся коріня цього державно-національного конфлікту нового часу. Він спочиває в неправнім положенню держави та безправнім положенню недержавних народів.

Річ дуже цікава й заслугоє на увагу: Трохи не сто років уже на державно-політичній арені Європи фігурує національний принцип, ся „свята й божественна річ“, кажучи словами відомого італійського його каменяра. Але й по сей час нація, оскільки не була причислена до числа державних, не тільки що фактично безправна, але звичайно та здебільшого не уважаєть ся за суцільний організм, окремішню індивідуальність, словом, за самостійну живу істоту. Се лише иншешлемний або иншешлемний матеріал-суровець в державнім будівництві ворожого пануючого народу, котрий має його політично обробити „по образу й подобию свому“.

Таким чином поневолені народи під національно-культурним і політичним оглядом у переважній більшості випадків цілком видані на ласку й поталу своїх державних господарів. Вони, мовляв, живий державний інвентарь, з яким народи-пани можуть безкарно робити все, що лише схочуть: дати їм якісь права задля національного розвитку (Австрія) або позбавити національного мінімуму й навіть відкрито винищувати їх національну своєрідність і окремішність (Прусія, Угорщина, царизм).

Проти такої сваволі та злочинства поневолені недержавні народи фактично беззахистні. Бо міжнародне „право“ є на боці державного глитаїства й народодїства. Засада державної суверенності в абсолютистичнім розумінню й впливаючий з неї дипломатичний звичай „нейнтервенції“ у внутрішні державні справи фактично є причиною інтернаціональної невідповідальності самостійних держав у всьому, що зачисляєть ся до категорії її т. зв. хатніх справ, отже й „окраїнних“ і „інородчеських“ питань. Наслідком цього національний розвиток і поступ недержавних народів дуже легко може гальмувати й більш чи менш унеможлилювати централістично-урядова сваволя державно-пануючого народу.

Очевидно, що єдиним виходом з цього дотеперішнього положення, що таким страшенним тягарем придушє життє поневоленних народів, а взагалі унеможлилює цілковите полагодженне істнуючих національних справ, є усуненне або бодай обмеженне дотеперішнього державного автократизму, а поруч з тим унормованне правового положення нації яко суцільного культурно-політичного колектива. Іншими словами — се означає управильненне дотеперішнього в дійсности феодального відношення між державою і нацією, скасування анахронічної давно вже політичної панщини недержавних народів-кріпаків.

Можна з радістю сконстатувати, що під час війни вже зроблено деякі спроби й заходи щодо цього останнього. Правда, сі перші кроки дуже ще обережні й мають виразно й занадто компромісовий характер, але будь що будь вони всеж-таки означають перший вилім в непохитних досі бастионах державно-суверенного фетишизму й абсолютизму.

Під сим оглядом заслугоє на увагу торічня липнева міжнародня конференція у Християнії, на якій практично розглядала ся й обговорювала ся справа правового захисту національних меншостей, а поруч з тим властиво й правне забезпеченне недержавних народів з ріжнонаціональним населенням. Сю конференцію скликано з ініціативи „Центральної організації постійного миру“, котра повстала в 1915 р. в Газі й яка щодо полагодження національних питань прийняла сю мінімальну програму: а) Не буде анексії ані відокремлення країн проти інтересів і бажань населення; згода на се, наскільки можливо, має висловити ся плебісцитом (загальним голосуваннем) або инакше; б) держави забезпечуть народам, що належать до їх області: громадянську рівноправність, релігійну свободу й вільне вживанне їх рідної мови.

Сі програмові домагання стали ся потім предметом теоретично-політичної дебати на підготовних зборах, висліди якої видав і опублікував християнський учений проф. Кот (Kohf) торік у березні. На думку згаданого дослідника правний захист національних меншостей (а також і недержавних народів узагалі) у всіх культурних державах можливий і бажаний. Тому він радить заключенне міжнародньої умови, яка зобов'язувала-б держави, котрі її підписали, до переведення охорони поневоленних народів і національних меншостей, чим заразом утворено-б базу для національного права, що має бути складовою частиною міжнароднього права взагалі.

Основа згаданої міжнародньої умови для права захисту недержавних народів обіймає отсі провідні засади в поодиноких своїх точках: В § 1 (у згоді з відомим § 19 австрійських основних державних законів) запоручуєть ся кожному народови, що належить до держав, обнятих договором, непохитне право на утриманне та плеканне своєї народности й мови. § 2 устанавляє повну політичну рівноправність для громадян кожної національності; § 3 і 5 спеціально управильнює шкільні й релігійні справи недержавних народів і національних меншостей, а саме в напрямі повної свободи щодо їх організації. Право на рідну школу поширено на всі шкільні шкільництва, отже до вищого включно. Право шкільництва недержавних народів на державну субвенцію нормуєть ся однаково для всіх без класифікації на народи першої та другої класи; § 6 зобов'язує кожну договірну державу до утворення національних катастроф у дусі т. зв. національної автономії. З сією метою громадяне даної держави після власного свобідного пореконання або рідної мови записують ся до поодиноких національних реєстрів, на основі яких опісля мають бути утворені вище згадані катастрофи. Крім цього сі реєстри служитимуть основою для організації національного шкільництва, національної церкви й політичних виборів; § 7 устанавляє, аби всі державні й урядові закони, розпорядки, оголошення й т. ин. були переложені на мову кожного недержавного народу й щоб урядники в „окраїнах“ знали й послуговували ся „інородчеською“ мовою; § 8 порушує справу міжнародніх контрольних комісій для захисту недержавних народів, а § 9 обговорює необхідність інтернаціонального дослідю національної проблеми.

Недержавним народам і національним меншостям має признати ся право апеляції і вношення скарг в разі національних кривд (за посередництвом згаданих міжнародніх комісій) перед міжнароднім судом для полагоджування національних конфліктів.

Засовама тут основа національного права очевидно ані зовсім не вичерпуюча, ані зарадикальна. Вона справді хоче

в'язниць. Урядовці Республіки, винні в такій допомозі, також будуть негайно усунені з посади й потягнені до відповідальності. Справи всіх засуджених треба негайно висилати в порядку підсудности українським судовим установам; а в таких випадках, коли нема достаточних підстав до потягнення їх до суду, арештованих негайно увільняти з в'язниць. Про всі випадки засуджених німецькими й австрійськими військовими судами мешканців Республіки негайно повідомляти Народне Міністерство судових справ.

Управитель Міністерства заграничних справ М. Любинський подав до загальної відома, що не буде виміни окремих осіб, полонених інвалідів, отже Міністерство заграничних справ не буде полагатися на прошеня в таких справах. Згадані особи будуть визволені при загальній виміні, яка відбудеться в найближшій часі.

Делегація зїзду міст північної України у міністра-голови. 28 марта делегація зїзду міст північної України на чолі з головою київської міської ради В. Дрелінгом відвідала голову Ради народніх міністрів В. Голубовича й порушила ряд справ, що торкаються життя міст. Між иншим делегація звернула ся до Голубовича з прошенням поробити заходи в цілі увільнення радних житомирської думи, арештованих на розпорядок німецьких властей. Голова Ради народніх міністрів висловив здивування, що радні житомирської думи досі не увільнені з арешту, й обіцяв поробити всі заходи, щоб їх як найшвидше увільнити (К. М.).

„Народное дѣло“, орган всеукраїнського комітету партії соціалістів-революціонерів, почало виходити у Києві в московській мові від 11 квітня (К. М.).

Становище Херсонщини. Співробітник київського „Відродження“ розмовляв з головним комісаром Одеси С. Коморним, якого призначило туди військове міністерство. С. Коморний прибув до Києва з рефератом до Ради народніх міністрів про біжучі справи й події на Херсонщині. Він оповідає так: В Одесі панує цікавий лад, в місті були заворушення з приводу недостачі продуктів, але тепер довіз значно налагодився і місто живе повним життям. Більшість ріжних підприємств ще не працює, бо нема вугля, грошей, та й робітники ще не зовсім пристосувалися до витвореного в сучасний момент становища. На вулицях ще й тепер коли не коли збирають ся натовпи робітників, але по кількох хвилинах розходять ся. В 10 год. вечора місто зовсім затихає. Большевики спалили кілька будинків, а деякі пограбовано. Найбільш пострадали Великий і Малий Фонтан; в гавані також багато зіпсовано, в порті затоплено чимало транспортів. Не минули й ріжних коштовних колекцій, як поодиноких людей, так і самого міста. А взагалі більш зруйновано та зіпсовано ніж пограбовано.

В Херсоні заворушення ушухають. Всім завідує місцеве самоврядування, є власна кінна й піша міліція. Всі гроші, які можна було вивести з Херсона й Миколаїва, большевики забрали. Херсон і Миколаїв, особливо останній, дуже пострадав. Ініціаторами всіх сих руйнуючих виступів були матроси й робітники. Порт Миколаїва дуже розбитий. В обох містах вже спокійно.

Праця не провадить ся, велика сила безробітних. На заводах замість грошей дають робітникам чеки, але банки на чеки не виплачують грошей. В Одесу, Херсон і Миколаїв суне з румунського фронту велика сила безробітних. Одних безробітних офіцерів без жадних засобів до життя нараховуєть ся 11.000 чоловік (і се тільки в Одесі). Допомогти їм нічим, грошей нема. Люде сплять на вулицях. Робітників фаховців від ліквідування румунського фронту увільнило ся 100.000 чоловік і всі вони розходять ся по селах та баламутять людей. З кожним днем число їх побільшуєть ся тому, що багато заводів ліквідуєть ся, інші відмовляють через недостачу людей. Таке явище можна бачити по всіх містах і селах Херсонщини — натовпи безробітних. Служаці заліз-

ниць одержали за 3 місяці всього по 20 карбованців. Гроші їх забрали большевики.

В справах літературної конвенції й Української Видавничої Спілки. В неділю 31 березня в помешканні Українського Клубу в Києві відбуло ся зібрання українських видавців і представників закладів, що зацікавлені в справах видань українською мовою. Сі збори скликано з ініціативи товариства „Час“ у Києві. На збори прибули представники 29 зацікавлених в сій справі видавництв і закладів. Зібрання відкрив редактор часописи „Книгарь“ В. Старий, якого вибрано головою. У вступнім слові Старий зазначив велику небезпеку для українських видавництв і книжної продукції, як з боку можливої літературної конвенції, так і з боку повного зусилля зацікавлених осіб щось зробити без постійної організації розпорощених і роздроблених досі українських сил.

Член Ц. Ради, відомий видавець І Мавєвський, зробив реферат на тему про літературну конвенцію і необхідність організації українських видавництв. У сім рефераті І. Мавєвський яскраво змалював картину великого попиту та страшенної потреби українських книжок і необхідність ужити всіх заходів, щоб задоволити сю потребу. Ми тут — каже Мавєвський — стоїмо перед прірвою, дна котрій немає: школа низша, середня, вища, військова, залізничні, книгозбірні та взагалі вся людність вимагають книги, а в нас нема й сотої часті для задоволення сих вимог. Україна за останній рік перед війною дала звиш 300 назв книг, коли московських книг було біля 28.000. За ті часи Німеччина та Франція давали щось коло 30.000, а Америка випускала 50.000. За часів свободи на Україні вийшло коло 1000 назв, але при розвитку української державности необхідно для Українців дїгнати своїх сусідів, а для сього треба випускати десятки тисяч назв. При такій потребі української книжки літературна конвенція була б гальмою, яка років на 50 тримала б нас позаду инших держав. Через се потрібна організація зацікавлених сил, щоб виступати одностайно й цілком обдуманно проти заведення конвенції. З дружніх мотивів Росія зробила конвенцію з Францією та Німеччиною, але се повело до духовного розеднання з сими державами, бо замість книжок з Німеччини та Франції стали перекладати ся книжки англійські, американські, шведські, норвезькі й інші... Що торкаєть ся майбутніх договорів з державами, треба — говорив референт — ужити всіх заходів проти літературної конвенції, щоб не робити перелон розвитку перекладної літератури на Україні, й особливо се треба памятати щодо договору з Московщиною, бо довгі часи Україна всі свої найкращі сили в літературі й науці віддавала в скарбницю Московщини. Щоб задоволити потреби в українській книжці, мусить прийти з помічю українська держава, але ту поміч можна давати та брати не поодиноким особам, а цілій асоціації видавців. Треба, щоб держава дала кошти на заснування видавничого банку, котрий помагав би організації видавців при пляновім розвитку книжної продукції. Закінчив свій реферат Мавєвський пропозицією зорганізувати ся всім зацікавленим видавництвом, особам і закладам й одностайно виступати по загальних питаннях, як отсе питання про конвенцію, банк і інші.

З приводу реферату почали ся дебати. Промовці взагалі цілком приєднували ся до пропозиції Мавєвського, хоч були й протилежні течії щодо питання про конвенцію. Цікаво зазначити, що видавець виключно російських книжок Цитрон казав, що з морального боку треба б було встановити конвенцію, а Отамановський рішуче застерігав не ставати в сьому питанню на територіяльний принцип, а підходити з національного боку й усувати все, що може перешкоджати національному розвитку. Представник Українського Банку Доманицький вітав ідею союзу видавців і висловив надію, що їх банк з свого боку дасть велику поміч союзом з боку постачання машин, паперу та розповсюдження книжок, особливо технічних і агрономічних. Після дебат збори постано-

вили вибрати комісію, якій доручено виробити меморіал до Українського Уряду про літературну конвенцію, виготовити проєкт організації союзу видавців і скликати на другу неділю в помешканні Українського Клубу нове зібрання. До комісії обрано Черкасенка, Маєвського, Біськова, Хомина й Отмановського. На сих же зборах висловлювала ся думка про необхідність заснування союзу українських драматургів (К. „Відр.“).

3 Театрального Відділу народного міністерства просвіти. Поки-що Театральний Відділ ділить ся на чотири секції: 1) театральну, 2) кінематографічну, 3) видавничу й 4) педагогічну. Театральна секція тепер працює над виробленням обрахунків державних театрів, які має утворити ся на зимовий сезон 1918—19 р. Намічають ся чотири державні театри в Києві: 1) Народний театр у Троїцькім Народнім Домі; репертуар сього театру має бути виключно побутовий з додатком героїчного репертуару кращих європейських драматургів. Сей театр мусить задоволити моральні потреби широкого кола населення Києва. 2) Оперний театр — в міськім опернім театрі; в репертуар сього театру крім оригінальних українських композиторів увійдуть в перекладі на українську мову також кращі опери інших авторів. В Петрограді запропонувало Відділу свої послуги „Українське Літературно-Художнє Товариство“, в склад якого входять кращі співаки та співачки Марійинської опери, Народнього Дому Миколи II, Музичної Драми—всі бажають повернути ся на Україну та служити Рідному Краєви. Таким робом з артистичного боку майбутня державна опера має стати одною з кращих європейських опер і зможе задоволити моральні потреби найдобрійшої публіки. Про організацію державної опери подано докладно записку міністрови просвіти, якій дуже прихильно поставив ся до сієї справи. 3) Драматичний театр цілком європейського характеру, де б твори наших новітніх письменників Л. Українки, В. Винниченка, О. Олеся, а також закордонних авторів знайшли достойне виконання. 4) Театр „Студія“, в яким будуть виховувати ся наші молоді артистичні сили. Сей театр має бути театром шукання нових форм в театральнім мистецтві.

Крім сього театральна секція виробила законопроект про зміну закону тимчасового російського уряду з 27 квітня 1917 р. про оподаткування театрів міськім порядком. По новому законопроекту театри, які міністер просвіти признає культурно-просвітніми театрами, не будуть підлягати додатковому податку. Також вироблено уже законопроект про театральні марки на користь культурно-просвітніх інституцій. З метою заснування спілки українських акторів у найближшій часі має скликати ся зїзд працівників українських театрів.

Кінематографічна секція має в своїм розпорядженню два цілком улаштовані рухомі кінематографи, які майже щодня проводять сеанси по різних школах і приютах. Діти дуже охоче відвідують сї сеанси. Виробляєть ся проєкт утворення державного культурно-просвітнього кінематографа на літній сезон 1918 р. в Троїцькім Народнім Домі, який функціонує від 15 червня. Секція має власного оператора, який фотографує цікаві сучасні події. Відділ має власні такі картини: 1) Похорон юнаків-героїв, замордованих більшовиками під Крутами, 2) Парад першої української дивізії, складеної з бувших полонених. При Відділі засновуєть ся кінематографічний музей, де будуть переховувати ся всі неапативні тих картин, які по своему змісту належать до доби визволення України. Зорганізовано подорож за кордон спеціаліста, якому доручено завязати зносини з кращими закордонними кінематографічними фірмами. Таким робом буде можливість в найближшій часі улаштувати власне ателє у Києві, де будуть виробляти ся картини з українських сюжетів виконання наших кращих артистів.

Видавничка секція кінчає друкування народного видання пєси „Назар Стодола“. Ладить ся до друку каталог-порадник для народніх театрів; у цьому каталогу уміщено зміст пєси, характер декорацій і головних роль. Складаєть ся великий каталог всіх пєс, гідних для постанови на нашій сцені.

Виготовано до друку режисерське видання „Наталки Полтавки“. Ескізи декорацій зробив худ. І. Бурячек, режисерські уваги реж. М. Садовський, критично-історичний огляд пєси С. Єфремов, А. Ніковський. Пєса не друкуєть ся з недостаті гарного паперу й кольорових фарб. При секції закладаєть ся велика театральна бібліотека.

Педагогічна секція зорганізувала Народню Драматичну Школу, яка існує ще від осени. Большевицькі події припинили працю в школі, але тепер лекції знову викладають ся в будинку 1-ої гімназії з 6—9 год. вечора. Зовсім полагджено справу з інструкторсько-режисерськими курсами, які мали відкрити ся перед нападом більшовиків. Тепер починати такі курси нема рації, бо тов. „Просвіти“ повідомляють, що на літо вони не можуть прислати своїх учнів. Курси постановлено почати від осени 1918. Вживають ся заходи, аби від найближшого шкільного року в усіх гімназіях викладались лекції дикції та деклямації. З метою боротьби з більшовизмом улаштовують ся промови перед виставами в міськіх театрах. Складають ся спеціальні театральні підручники.

Останні вісти. Армія генерала Коша зайняла Севастопіль. — Тому, що Андрій Яковлів призначений на посла у Відні, де має наступити виміна ратифікаційних грамот, Міністерство закордонних справ спішно готуєть ся до сього та в департаменті Міністерства почали виготовляти ратифікаційні грамоти. — Київська комісія для переведення виборів до Установчої Ради постановила перевести вибори в округах, в яких їх ще не було, на основі старих списів. Нові вибори мають відбутися в округах, в яких голосувала менше ніж половина виборців або менше ніж половина місцевостей. Доповнюючі вибори на основі старих списів відбувають ся в округах, в яких у виборах брала участь менше ніж третина виборців. — Уступив міністер харчових справ Коліух і Міністерство прийняло його уступлення. — В українській ноті до московського совєта поставлено пропозицію, визначити на місце переговорів замість далеко положеного Смоленська місто Курськ, а дальше зажадано припинення репресій проти Українців у Росії, відіслання їх до дому-й назначення українськими представниками поки-що голов комітету у Москві й Петрограді. Головою української мирової делегації є Микола Порп. — Представники Української й Білоруської Республіки постановили при означенню державних меж покласти головну увагу на етнографічну засаду. — Від Криму явила ся делегація у Києві з прошенем прилучити Крим до Української Народньої Республіки. — В Хотині відбуло ся величезне віче, на яким ухвалено домагати ся прилучення хотинської округи до Української Народньої Республіки. — Наш знаменитий письменник Володимир Винниченко вернув здоровий до Києва.

Друкарська помилка. В ч. 199 „Вістника“ на стор. 233 1 шп. 34 р. здолу просимо справити: „якій загарбала її безсоромно“ на: „якій загарбала частину її безсоромно“. Інші несправлені помилки або нові перекручення (Яковлів на Яковлев) впадають самі в очі.

Бібліографія.

Самостійник, тижневик. Ч. 1.

Під сим заголовком почала видавати у Києві 7 квітня свій орган українська партія соціалістів-самостійників. По вступній статі „Соціалізація землі“ подані постанови першого всеукраїнського зїзду самостійників-соціалістів у справі земельної реформи, з яких виходить, що проголошенне самостійної Української Народньої Республіки партія уважала необхідною умовою розв'язання аграрної справи на Україні. Тому, що український народ складаєть ся у своїй величезній більшості з трудового люду, земельна справа мусить бути розв'язана в інтересі трудового народу. Зїзд домагав ся злікві-

довання великої земельної власности, потім по черзі середньої й далі до переходу до утворення класи трудового селянства, що живе з власної праці. Спеціальне соціалістичне законодавство мусить зробити неможливим зібрання землі в поодиноких руках, а навпаки робити необхідним перехід земельної власности до трудової норми.

Далі йде стаття про „Наші соціалістичні міністерства“, в якій домагається автор, щоб Український Уряд завжди складав ся з людей, які мали-б розуміння про роботу відбудування держави, й тих елементів, які цементують державу. До сього часу не утворено державного адміністративного апарату й тому влада безсилна, а народ бажає сильної влади. Далі стаття переходить до поодиноких міністерств і пише: „Вороги української державности не сплять. Тепер по містах і по селах іде величезна агітація (і треба признати, з успіхом) і проти Українського Уряду, що ніби запродає Україну Німцям, і проти Німців, але за сполученням знову з Московщиною. Підняли голову й просто реакційні сили та відкрито ведуть пропаганду чорносотенно-монархічні кола. Момент грізний, прогавимо час, — повторить ся січнева катастрофа. Чи в сей грізний момент, коли розв'язують ся питання бути чи не бути українському народови господарем на його землі, бути чи не бути самостійним в українській державі, чи в сей момент ми, українські соціалістичні партії, й далі будемо бити ся за те, „двома чи трьома пальцями хрестити ся“, чи зєднаємо сили для боротьби зі спільним ворогом. А варто вже опам'ятати ся. Адже большевик-чужинець різав під ряд і самостійника й соціаліста-революціонера й соціалдемократа й просто таки Українця. Він хотів вирізати усе свідоме українство, що попадало йому під руку, щоб легко було панувати над темним народом. В сей момент, коли важить ся доля українського народу на вагах історії, чи бути йому державним народом, чи ні, чи приєднається український народ до семі вільних народів, чи знову піде в рабство до якогось иншого сильного народу, — в сей момент треба завісити партійну боротьбу. Порятуюнок — один. До будови української держави треба прикликати усе свідоме українське громадянство, усі творчі сили українського народу“. Автор бачить рятуюнку справи тільки в єдності усієї правдивої української демократії.

Далі йдуть постанови центрального комітету української партії соціалістів-самостійників і стаття про „Українську армію“. Держава не може існувати без армії, отже без армії не може існувати й Українська Народня Республіка. Треба робити армію як найскорше, бо безборонна Україна з її безмірними багатствами є тільки привадою для сильних сусідніх народів. Міжнародна ситуація тепер дуже грізна. Доля слабшого така, що йде в рабство того або иншого дужчого. При творенню української армії треба любови, віддання справи, палкого бажання створити армію за всяку ціну. Створити армію для такої великої держави, як Україна, де того в короткім часі може тільки героїчне напруження усього народу, усього свідомого українського, навіть невійськового громадянства. Треба покликати до діла все свідоме українське офіцеровство й вояцтво, що творило в свій час українські частини та велаило ся в боротьбі з російським урядом за українізацію війська. Коли-ж необхідно закликати чужинців, знавців військової технічної справи, треба брати їх від тих народів, які або нейтральні до нас або знаходять ся з нами в приязних відносинах. Отже поповняти військово міністерство елементом чужим, до того ще московським, не тільки не може бути корисним для української справи, а навіть не-

безпечним для незалежности України. Тому, що вільно наемне військо було й буде завше гірше щодо якости від військова по набору, лишаются для України військові набори. Але до сеї справи треба підготувати народ пресою, відозвами, пропагандою і т. ин., бо селянство не розуміє добре причин перебування Німців на Україні і може зрозуміти набір людей на Україні так само, як реквізицію хліба. Військове міністерство мусить стати творчим осередком, мусить потягнути нитки до кожного українського села, а український народ мусить перейняти ся повним довіррем до Уряду й піти на найбільші жертви, віддати на вівтарь рятунку Батьківщини всіх своїх дітей, що спроможні носити зброю. Тільки тоді врятується Україна.

Даліша частина числа подає замітки з приводу політики Українського Уряду, постанову першого зїзду самостійників у справі національно-державної політики, релігії та в загально-національних справах і т. ин.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союзу визволення України:

	к.с.
1. В. Антонович. Хмельниччина в повісті Г. Сенкевича	—40
2. М. Богданович. Білоруське відродження	—40
3. П. Бочковський. Фінляндія та фінляндське питання	1 20
4. Вяч. Будзиновський. Як Москва нищила Україну	—60
5. М. Возняк. Наша рідна мова. З 18 портретами	—20
6. Пам'яті Івана Франка. Опис життя, діяльності й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1—
7. Вол. Гнатюк. Національне відродження австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—80
8. Вол. Гнатюк. Українська народня словесність	1—
9. Prof. M. Hruschewskyj. Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—50
10. М. Грушевський. Якої автономії і федерації хоче Україна	—40
11. В. Дорошенко. У відповідь напасникам	—50
12. Вол. Дорошенко. Українство в Росії. Найновіші чася. З численними портретами	1 20
13. Пам'яткова книжка Союзу визволення України з 103 іл. Ціна 250 опр. прим.	3 70
14. О. Кириленко. Українці в Америці	—50
15. G. Cleinow. Das Problem der Ukraine	—50
16. В. Короленко. Як упала царська влада в Росії	—60
17. О. Кобець. В Тарасову ніч. З образками	—50
18. О. Кобець. З великих днів. З образками	—50
19. М. Кордуба. Північно-західна Україна	2—
20. Др. І. Крипякевич. Українське військо. З малюнками	—40
21. Dr. E. Lewuskyj, Galizien	—60
22. Др. Е. Левицький. Листи з Німеччини	—80
23. Др. М. Лозинський. Галичина в життю України	—60
24. М. Лозинський. Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1—
25. Др. М. Лозинський. Михайло Павлик	—40
26. Др. Осип Назарук. Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3 50
27. Др. Іван Пулюй. Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—80
28. St. Rudnyuskyj. Ukraina. Land und Volk. Br. 10— в полотні	12—
29. О. Скоропис-Іолтуховський. Значіння самостійної України	—20
30. Проф. С. Томашівський. Церковний бік української справи	—30
31. М. Trotzkyj. Die ukrainische national-politische Bewegung	—50
32. М. Троцький. Лптові	—40
33. М. Троцький. Як прийшло в Росії до революції	—60
34. V. Sotna-Dovskij. Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи)	1—
35. Др. А. Цегельський. Русь-Україна і Московщина-Росія	—80
36. Др. Андрій Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний	—40
37. Чужинці про українську справу	—40
38. Т. Шевченко. Кобзарь. 2-й випуск	1—
39. Проф. І. Шишманов. Роля України в болгарським відродженню	—20

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союзу визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II, St., T. 6.** На жаданне висилаєть ся поштовою чек ч. 107.090.

Зміст: Українська Установча Рада.—Справа скликання Установчих Зборів Української Народньої Республіки на Малій Раді.—Алексія Бесарабій Румунією на Малій Раді.—Болгарський уповноважений міністер на Україні проф. др. Ів. Шишманов про Україну.—О. Олесь. Хмї гине світ.—Ів. Мороз. Пам'яті дорогого товариша, що став жертвою большевицького варварства.—М. Мельник. Які... Думки інваліда. Як вічні сторожі...—Большевицько-московське господарювання на Україні.—Н. В. Про інтернаціонально-правний захист недержавних народів і національних меншостей.—Вісти.—Бібліографія.

Видає і відповідає за редакцію Микола Троцький
—З друкарні Адольфа Гольцгаузена в Відні.—

— Єдиний невипроданий добрий і гарний український —

КАЛЕНДАРИК 1918

для Січових Стрільців і жовнірів-Українців

коштує з пересилкою лише 2 К.—Замовляти в адм. Вістника.